

Minek nevezzetek? - avagy a cyberbullying magyar terminológiájának kérdései¹

What should I call you? - the issue of the Hungarian cyberbullying terminology

Pongó Tamás, PhD
egyetemi tanársegéd
Alkotmányjogi Tanszék
SZTE ÁJTK

Bevezetés

Jelen tanulmány középpontjában, egy hazánkban kevésbé kutatott, ám a diákok mindennapi életében határozottan érzékelhető probléma áll, nevezül a bullying és a cyberbullying. Noha az elmúlt években, a médiában többen felhívták a jelenségre a figyelmet,² illetve több tudományos publikáció is foglalkozott a kérdéskörrel,³ mégis marginális kutatási terület maradt. Komoly gond, hogy az iskolai bullying és cyberbullying nem bír egységes fogalommal sem a nemzetközi, sem a hazai környezetben.⁴ Tovább nehezíti a fogalomalkotást, hogy a jogalkotás, a szakirodalom és a jogalkalmazás eltérő szempontokat tart kulcsfontosságúnak.⁵ Ebből kifolyólag volt indokolt átfogó kutatást végezni, amely elősegítette a felsorolt szempontokat egyszerre tekintetbe vevő fogalmi tisztázást.

A cikk második részében arra a hazai problémára összpontosítok, miszerint a köznyelvbe az internetes zaklatással szinonim fogalomként kezd beépülni a cyberbullying terminus. Ez téves, hiszen a cyberbullying ernyőfogalom, amelynek egyik megvalósulási formája lehet az internetes zaklatás, de nem kizárólag csak ez a magatartás tartozik a

¹ A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

² Markó Anita: „Nincs menedék” - kamaszok és a cyberbullying. <http://magyarnarancs.hu/lelek/nincs-menedek-kamaszok-es-a-cyberbullying-83369> (2018.03.26.); Hercsel Adél: „Ötven lájkért fölteszek magamról egy félmeztelen képet”. http://hvg.hu/plazs/20160126_Otven_lajkert_folteszek_magamrol_egy_fel (2018.03.26.); Fekete Anna: Cyberbullying: arctalanul megtorolni az iskolai sérelmeket.

<https://pszichoforyou.hu/cyberbullying-arctalanul-megtorolni-az-iskolai-serelmeket/> (2018.03.26.); Bolcsó Dániel: Az ön gyerekéből is könnyen válhat zaklató.

https://index.hu/tudomany/2017/04/24/cyberbullying_zaklatas_unicef/ (2018.03.27.); Janecskó Kata: Bárcsak meghaltál volna :). <https://index.hu/belfold/2013/01/04/cyberbully/> (2018.03.27.)

³ Parti Katalin: A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön. *In Medias Res*, 13. évfolyam. 1. sz. 2016. 114-146. o.; Parti Katalin-Schmidt Andrea-Néray Bálint-Virág György: TABBY in Internet - Az online bántalmazás volumenének iskolai felmérése és mentorképzés Magyarországon (2011-2014), *Ügyészek Lapja*, 21. évfolyam. 3-4. sz. 47-58. o.; Pongó Tamás: Anglo-Saxon Approaches To Students' Freedom Of Speech And Cyberbullying: Constitutional Foundations For A Comparative Analysis. In: Radu I Motica - European Legal Studies and Research (szerk. Viorel Paska-Lucian Bercea). S.C. Universul Juridic S.R.L., Timisoara 2015. 534-546. o.; Pongó Tamás: Is There a Reasonably Foreseeable Substantial Change in US Cyberbullying Jurisprudence or the Ambiguity Remains?. In: Cyberbullying (szerk. Orbán Endre). ArsBoni, Budapest 2016. 34-51. o.; Pongó Tamás: Anomalies in the US Cyberbullying Jurisprudence. *Masaryk University Journal of Law and Technology*, 10. évfolyam. 2. sz., 148-169. o.; Nagy Ildikó-Körmendi Attila-Pataky Nóra: A zaklatás és az osztálylégkör kapcsolata. *Magyar Pedagógia*, 112. évfolyam. 3. sz., 129-148. o.; Mikes Lili: Magyar Országos Cyberbullying Konferencia - MOCK 2015. *Közjogi Szemle*, 2016. 1. sz. 65-67. o.

⁴ Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs: Cyberbullying Among Young People. European Union, 2016. 8. o. (továbbiakban EU tanulmány)

⁵ Lásd Pongó Tamás: A cyber-megfélemlítés és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére. *PhD értekezés*, SZTE ÁJTK, Szeged, 2017.

gyűjtőfogalom körébe. Itt felmerül a kérdés, mit is értünk bullying, magyar terminológiával megfélemlítés alatt? Mennyiben változtatja meg a jelenségről alkotott képünket, annak virtuális, online térbe való átvándorlása?

I. Megfélemlítés és cyber-megfélemlítés komplex definíciója

Bizonyára mindannyiunk számára ismerős az a szituáció, amikor öltözködésünk, magatartásunk, esetleg anyagi helyzetünk miatt az osztálytársak gúnyolódtak rajtunk, kiközösítettek, csúfoltak minket az osztályban. Az ilyen típusú magatartási formát mindig is tilalmazták az oktatási intézmények, s igyekeztek ezeket megszüntetni, néha sikeresen, néha kevésbé. Ugyanakkor, az internet és a közösségi médiák térhódítása előtt az ilyen cselekmények véget értek az iskolai nap befejeztével, s a diák hazaérkezésével mindez megszűnt egy rövid időre, egy délutánra vagy egy hétvége erejéig. Mára mindez megváltozott, a megfélemlítés folytatódik az elektronikus készülékek bármelyikén, az iskolán kívül.⁶ Azáltal, hogy a korábbi offline tevékenység áttevődött egy másik környezetbe, egy új, főként internet alkotta jelenséggel kell szembenéznünk, a cyber-megfélemlítéssel.

E magyar terminológia kialakításáért és elterjesztéséért a Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány Megfélemlítés Elleni Programja (MEP) tett erőfeszítéseket.⁷ A megfélemlítés, természetesen, nem újkeletű fogalom, azonban némiképp eltérő beavatkozási és megoldási módozatokat, valamint technológiai előképzettséget igényel annak virtuális típusa, a cyber-megfélemlítés. A téma szerteágazó jellege miatt, itt kizárólag a cyber-megfélemlítés jelenségére kívánok összpontosítani, így a továbbiakban e technológia-indukált problémára figyelemmel alakítom ki a komplex definíciót. Másfelől, a megfélemlítést nem kizárólag iskolai fogalomként lehet értelmezni, hiszen a munkahelyen is előfordulhatnak hasonló helyzetek, amely dinamikát mobbingnak nevezünk, s a megfélemlítés halmazába sorolhatunk. Visszatérve azonban az oktatási környezetre, a bullying és cyberbullying elemzések, következtetések nem az általános megfélemlítésre kívánnak válaszokat nyújtani, hanem annak egy speciális, az oktatásban realizálódó válfajára.

Elsőként megállapítható, hogy ma nincs széles körben elfogadott, kikristályosodott definíció sem nemzetközi, sem hazai szinten, akár a jogalkotás, akár a szakirodalom terén,⁸ noha szükség mutatkozna egy egységes fogalomra, ami a szakirodalmi, a jogalkotási és a jogalkalmazói eredményeket ötvözi, hiszen ez segítené elő a megfélemlítés elleni küzdelmet.⁹ Ugyanakkor, látható, hogy a kutatók, a jogalkotók és a jogalkalmazók a saját logikájuk alapján törekszenek átfogó definíciót kimunkálni. Erre szolgálhat bizonyítékul, hogy az USA huszonhét tagállami jogalkotása dolgozott ki törvényi cyberbullying fogalmat,¹⁰ és szövetségi szinten is történt erőfeszítés erre nézve.¹¹ Az angol nyelvű irodalom is igen jelentős terjedelmű, illetve a tengerentúli bírói gyakorlat is számos ügyet bíralt el, amelyek a diákok

⁶ Haley E. Phillips: Online Bullying and the First Amendment: State Cyberbullying Statutes After *People v. Marquan M.*, *North Carolina Law Review Addendum*, Vol. 93. 2014-2015. 179-206. o., 2. o., Michael R. Gordon: The Best Intentions: A Constitutional Analysis Of North Carolina's New Anti-Cyberbullying Statute. *North Carolina Journal of Law and Technology*, 2009. 48-71. o., 48. o., Maria C. Vuolo: Education Connection: Working Together to Give Schools the tools to Prevent Cyberbullying. *Children's Legal Rights Journal*, Vol. 32. No. 3. 2012. 90-92. o., 91. o.

⁷ Megfélemlítés Elleni Program-Mi a megfélemlítés, <https://www.megfelemlites.hu/megfelemlitesrol> (2018.03.27.)

⁸ Gordon i. m. 51. o.; Jacqueline D. Lipton: Cyberbullying and the First Amendment. *Florida Coastal Law Review*, Vol. 14. 2012-2013. 99-130. o., 105. o.; Marilyn A. Campbell-Ales Završnik: Should Cyberbullying Be Criminalized?. In: *Cyberbullying Through the New Media: Findings from an International Network* (szerk. Smith, Peter K. & Steffgen, Georges). Psychology Press, Taylor and Francis Group, London - New York 2013. 65-82. o., 12. o., EU tanulmány i. m. 8. o.

⁹ *Parti 2016* i. m. 143-144. o.; *Campbell-Završnik* i. m. 12. o., EU tanulmány i. m. 19. o.

¹⁰ Pongó PhD értekezés i. m. 35-36. o.

¹¹ 111th Congress (H.R. 1966)(2009-2010) „Megan Meier Cyberbullying Prevention Act”

online véleménynyilvánításával megvalósuló cyberbullying esetek voltak. Ezen töredékes eredmények sürgetik egy olyan speciális cyber-megfélemlítési fogalom kidolgozását, amely minden jogi (és nem jogi) szereplő szempontjaira tekintettel van.

Mindazonáltal, mit is értünk megfélemlítés, illetve cyber-megfélemlítés alatt? Egy olyan társadalmi jelenséget, amely az első iskola megalakulása óta létezik.¹² Ennek lényege, hogy a kortársak piszkálják egymást, gúnyt űznek osztálytársaik gyengeségeiből.¹³ Dan Olweus felfogásában a cyber-megfélemlítés a megfélemlítés egy új válfaja, amelynek lényeges összetevői nem változtak az 1980-as években meghatározottak óta: a szándékosság, az ismétlődés és az erőegyensúly felborulása.¹⁴ Egyik művében akként határozza meg: „megfélemlítés, amit olyan elektronikus eszközökkel hajtanak végre, mint mobil-/rádiótelefon vagy internet.”¹⁵ Patchin és Hinduja szerint a cyberbullying „szándékos és ismételt sérelemokozás számítógép, mobiltelefon és más elektronikai eszköz segítségével.”¹⁶ Definiálható úgy, mint agresszív viselkedés, ami ártó, zaklató szándékú, ismétlődő, s felborítja az erőegyensúlyt az alanyok között.¹⁷ További fogalomként jelenik meg, hogy „[a] megfélemlítés (bullying) olyan ismétlődő és intenzív, bántalmazó, kárt vagy sérülést okozó viselkedési folyamat, amellyel egy csoport vagy egy személy egy másik csoport vagy személy feletti „erőegyensúlyt” igyekszik felborítani vagy megszüntetni, illetve a megváltozott erőpozíciót megvédeni és fenntartani.”¹⁸ E néhány szakirodalmi nézőpont segítségével kirajzolódnak azon kulcselemek, amiket általánosan elfogadottnak tekinthetünk, így (i) az elkövetés helye mindig a virtuális világ, (ii) általában ismétlődő,¹⁹ (iii) támadó jellegű, (iv) az erőviszonyok közötti egyensúly hiánya, felborulása (ún. power imbalance), tehát mindig előnyösebb, dominánsabb helyzetbe kerül az elkövető az áldozathoz képest. További elemek is kiemelhetők, mint a (v) lényeges bomlasztás (substantial disruption), vagy annak ésszerűen előrelátható (reasonably foreseeable) kialakulása az iskolai környezetben, vagy az iskola területén, és az oktatási intézményeken kívülről érkező, úgynevezett (vi) off-campus véleménynyilvánítások, amelyek jelentős hatást gyakorolnak az iskolai környezetre. Ezen elemek mind egy megfelelő cyber-megfélemlítés fogalom alapkövei lehetnek.

Az Európai Unió 2016-ban készített egy tanulmányt, amelyben feltárta a tagállamok eddigi eredményeit, jelenlegi helyzetét a cyberbullying terén.²⁰ Ennek keretében meghatározták a főbb fogalmi elemeket, annak hangsúlyozásával, hogy hiányzik az általánosan elfogadott, közös definíció,²¹ és az Európai Bizottság feladata lenne egy hivatalos cyberbullying fogalom megalkotása.²² A Bizottság ilyen irányú lépéseként értékelhető, hogy a

¹² Martha McCarthy: Cyberbullying Laws and First Amendment Rulings: Can They Be Reconciled?. *Mississippi Law Journal*, Vol. 83. 2014. 805-836. o., 806. o.; Raul R. Calvoz-Bradley W. Davis-Mark A. Gooden: Constitutional Implications of School Punishment for Cyber Bullying. *Cardozo Law Review*, 2014. 1-7. o., 1. o.

¹³ Joe Greenhill: From the Playground to Cyberspace: The Evolution of Cyberbullying. *Charleston Law Review*, Vol. 5. 2010-2011. 705-744. o., 738. o.

¹⁴ Dan Olweus: Invited Expert Discussion Paper - Cyberbullying: An overrated phenomenon?. *European Journal of Developmental Psychology*, Vol. 9. 2012. 520-538. o., 523. o.

¹⁵ Olweus i. m. 521. o.

¹⁶ Sameer Hinduja-Justin W. Patchin: Bullying Beyond the Schoolyard - Preventing and Responding to Cyberbullying, (2nd ed.). Corwin, Thousand Oaks California 2015., 12. o.

¹⁷ Pintér Sarolta: Az iskolán belüli erőszak. <http://www.bulisbiztonsag.hu/az-iskolan-beluli-eroszak> (2017.10.24.)

¹⁸ Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány: Megfélemlítés Elleni Program Cyber vs Kiber. <http://www.megfelemlites.hu> (2018.03.27.)

¹⁹ Az általában jelző kulcsfontosságú, hiszen éppen ez az egyik olyan elem, ami megkülönbözteti a megfélemlítést a cyber-megfélemlítéstől. A cyber-megfélemlítés esetén egy egyszeri közlés, egyszeri magatartás is megalapozhatja a cyberbullying magatartást. Lásd A/HRC/31/20, Office of the UN Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children, 'Annual report', 5 January 2016. 12. o. 61. pont

²⁰ EU tanulmány i. m.

²¹ EU tanulmány i. m. 9. o., 19. o., 26. o.

²² EU tanulmány i. m. 10. o.

2009-ben megrendezték a Safer Internet Day programot, és ennek keretében megfogalmaztak egy általános cyberbullying definíciót,²³ amely azonban nem nevezhető szakmailag pontosnak. A tanulmány szerint az EU az alábbi elemeket tekinti elengedhetetlennek a cyber-megfélemlítési fogalom vonatkozásában: (i) pszichológiai vagy szóbeli agresszió, ami ICT eszközök útján valósul meg; (ii) az áldozat nem képes megvédeni magát; (iii) ismétlődés; (iv) anonimitás; (v) szélesebb közönséghez való eljutás lehetősége; (vi) a felelősség érzetének hiánya az elkövető által, és az áldozat ellenérzése, hogy jelentse az incidenst.²⁴ Mindemellett, a tanulmányban többször is említik az erőegyensúly-eltolódást (felborulást) az elkövető és az áldozat között. Kijelenthető, hogy a tengerentúli és az Európai Unióban használatos fogalmi eszköztár nagyrészt azonos, szinte ugyanazon elemeket tartják kiemelten fontosnak. Mindez örömteli, hiszen ezáltal lehetőség nyílik olyan definíció kimunkálására, ami mind a tengerentúlon, mind az Európai Unióban működőképes lehet, megszüntetve ezzel a fogalmi zűrzavart.

A fogalmi alapok tisztázását követően szükséges a tárgyalt szakkifejezést tartalmilag is meghatározni. Ehhez az USA jogrendszere nyújt kapaszkodót, ahol a legkiterjedtebb a szakirodalmi, jogalkotási és esetjogi háttér. Első lépcsőként az USA megfélemlítésre, különös tekintettel a cyber-megfélemlítésre, vonatkozó jogalkotásának mélyreható elemzését végeztem el, azaz megvizsgáltam a tagállami anti-bullying törvényeket, valamint az összes törvényjavaslatot, amit az USA tagállamokban nyújtottak be a cyber-megfélemlítés témakörében. E klaszter-analízis legfőbb célja volt azon definíciós elemek feltárása és rendszerezése, amelyek a jogalkotói fogalmakban megjelennek. Az elemzés során kirajzolódtak azon főbb szempontok, amelyek mentén az egyes tagállami jogalkotók kialakították az adott cyber-megfélemlítési fogalmaikat. Tekintettel arra, hogy USA minden tagállama bír megfélemlítés elleni törvénnyel, elsőként ezeket elemeztem, majd a második lépcsőben leszűkítettem a vizsgált tagállamok számát, azon huszonhét államra, ahol a „cyberbullying” kifejezést *expressis verbis* többször is alkalmazzák e törvények.

A megfélemlítés és cyber-megfélemlítés közötti eltérés abban gyökerezik, hogy a cyber-megfélemlítés definiálása több jogszabály esetében is kimerül abban a jogtechnikai megoldásban, hogy az eredeti megfélemlítés fogalomba beépül az elektronikus elkövetési mód. Mindez valóban igaz, hiszen a megfélemlítés elektronikus úton valóban cyber-megfélemlítést eredményez, de külön nevesíteni kell a cyber-megfélemlítést, belefoglalva a jogszabályokba.²⁵ Emiatt szűkítettem le a további elemzést kizárólag azon huszonhét tagállamra, amelyeknél nevesítve jelenik meg ez a kifejezés.

Tekintettel arra, hogy csak az USA bír kiterjedt jogalkotással, bírói gyakorlattal és szakirodalommal e téren, sőt a jelenség őshazájának tekinthető, így indokolt volt e jogrendszer megoldásaiból merítve felépíteni a cyber-megfélemlítés elméleti alapjait. A (magyar) kontinentális jogrendszer, eltérő sajátosságai ellenére, számos hasznosítható ismeretet meríthet a cyber-megfélemlítés témakörét illetően. Például, hogy mely elemek alkotják a vizsgált huszonhét tagállami jogalkotás cyber-megfélemlítés definícióját, illetve „[t]ovábbi érdekes szempont a bírói esetjog és a jogalkotás összhangja, vagy annak hiánya, azaz, hogy az egyikben használt fogalmi mátrix megfeleltethető-e a másiknak.”²⁶

II. Az internetes zaklatás és a cyberbullying kapcsolata

²³ EU tanulmány i. m. 22. o.

²⁴ EU tanulmány i. m. 22. o.

²⁵ Phillips i. m. 3. o.; Michelle Enoch: CHALK TALK: Combating Cyberbullying: When Legislation Goes Too Far. *Journal of Law & Education*, Vol. 45. 2016. 435-439. o., 4. o.

²⁶ Pongó PhD értekezés i. m. 11. o.

A bullying és cyberbullying kifejezések kizárólag az angol és néhány skandináv nyelvben létező szavak, így az egyes nyelvekben megfelelő szópárt találni rendkívül nehéz.²⁷ A MEP volt az első, pilot jellegű prevenciós program, ami célzottan a megfélemlítés ellen irányult Magyarországon. Ennek keretében készült egy felmérés, ahol 250 főt kérdeztek meg a magyar elnevezés vonatkozásában, s 238 főnek a „cyber-megfélemlítés” ismertebb és szimpatikusabb volt, mint a „kibermegfélemlítés”.²⁸ Tekintettel arra, hogy Magyarországon a jogi szakirodalom e téren rendkívül gyér, felértékelődik a kutatók konszenzusa a terminológia vonatkozásában, a hatékonyabb fellépés érdekében. Jelen tanulmány is ezen összefogást kívánja erősíteni, emiatt alkalmazza a „cyberbullying” és a „cyber-megfélemlítés” kifejezéseket szinonimaként.

Indokoltan merül fel a kérdés, hogy a cyber-megfélemlítés szó valóban a lefedi-e a cyberbullying angol terminust? A megfélemlítésre az angol *intimidation* kifejezés használatos, így a tükörfordítás nem segít, ám a tudományos kifejezéseknek többlettartalom, illetve a köznapitól eltérő jelentést adható. Erre szolgálhat példaként a cserbenhagyás köznap fogalma, amely a segítségnyújtás elmulasztásának büntetőjogi tényállását fedi le, szemben a cserbenhagyás büntetőjogi fogalmával. E nyelvi differencia nagyban megnehezíti a nemzetközi összehasonlítást is a cyberbullying vonatkozásában.

A megfélemlítés kifejezés, nem csak nyelvészeti szempontú megközelítésből problémás, hiszen a szó egyfajta fizikai erőszak kilátásba helyezését sugallja. Számos előadáson ez az érv többször elhangzott, noha egyes cyberbullying magatartásokból hiányzik a megfélemlítő jelleg, például a volt partnerről egy meztelen kép megosztása. Habár a további, terminológiát pontosító, vita szükséges, a cyber-megfélemlítés gyűjtőfogalomként elfogadott a jogtudományban és a kriminológiában, amelyek a cyber-megfélemlítést a cyberbullying szinonimájaként kezelik. A tudományos koherencia érdekében indokolt e terminus használata.

A fogalmi zavar komoly problémákat jelenthet a gyakorlatban, amelyre két saját kutatói ügyem jól rávilágít. A történeti tényállás viszonylag egyszerű körülményeket tárt fel, ugyanis egy fiatal pár tagjai egymásról meztelen képfelvételeket készítettek, amelyek csak a fiú adathordozóján voltak elérhetők. A szakítást követően a lány egy másik fiúval élt párkapcsolatban, amit az előző partner rosszul viselt, emiatt további meztelen fényképeket követelt a lánytól, azzal, hogy ellenkező esetben megosztja azokat egy közösségi média platformon. A lány, a törvényes képviselője segítségével, a rendőrséghez fordult, bemutatva az előző két-három hónap időtartamú, kinyomtatott, azonnali üzenetváltó programban található szöveggel együtt. Internetes zaklatásként kívánt feljelentést tenni, s jegyzőkönyvbe foglalni a történeteket. Azonban, a hatóság tagja elküldte őket, mivel az adott magatartás nem minősül zaklatásnak, így nem indíthat eljárást. Eltekintve a zaklatás büntetőjogi értékelésétől, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a fiú által tanúsított magatartás egy sexting útján megvalósított cyber-megfélemlítés tipikus példája volt. Tekintettel arra, hogy a rendőrség tagjai nem részesültek olyan oktatásban, ami lehetővé tenné számukra e jelenség felismerését, így mindennemű segítség nyújtása nélkül elküldte a lányt és a szülőt. Amennyiben megfelelő ismeretekkel bírt volna a hatóság tagja, úgy jelezte volna számára, hogy az internetes zaklatás egy téves terminológia, s jelen esetben sexting szituációval állnak szemben. Az ehhez hasonló esetek elkerülése érdekében lenne szükséges a hatóság tagjait képezni, felkészíteni az ilyen eljárásokra.

Egy másik ügyben, más kontextusban jelent meg a sexting kérdésköre. Anonim módon, egy középiskolás diák azt tapasztalta, hogy időnként (nagyjából másfél havonta) rezgett a telefonja, s üzenetet kapott egy azonnali üzenetküldő program csoportján keresztül. Annak

²⁷ Campbell-Zavrsnik i. m. 15. o.; Parti 2016 i. m. 115. o.

²⁸ Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány: Megfélemlítés Elleni Program Cyber vs Kiber. <http://www.megfélemlites.hu> (2018.03.27.)

tartalma az egyik lány évfolyamtársáról készült félmeztelen fénykép volt. Első alkalommal nem vélte problémának mindezt, azonban e magatartás az elkövetkező két évben rendszeresen előfordult, azaz kéretlenül kapott meztelen fényképet egy adott lány iskolatársáról. Az évek során fényt derített arra, hogy a lány egy fiúval, úgynevezett „se veled se nélküled” kapcsolatban áll, s a jobb időszakban készült fényképek érnek el hozzá a rosszabb periódusokban. Egy bizonyos idő elteltével hozzám fordult, megoldást kérve. Sajnos, konkrét javaslatot nem tudtam számára adni, hiszen a közösségi médián érkező egyes zárt csoportüzenetekbe nincs lehetőség betekinteni. Természetesen, a tartalmat lehetett volna jelenteni az üzemeltető felé, de erre „rájönnek” a csoport tagjai, és a hozzám forduló diák lesz a cyber-megfélemlítés következő áldozata, mint azt megtudtam tőle. Megfélemlítés elleni programok hiányában, csupán annyit tudtam számára javasolni, hogy lépjen ki az ilyen csoportokból, s biztassa erre diáktársait is, hiszen a bystanderek (szemlélők)²⁹ hiányában, vélhetően felhagynak az ilyen típusú magatartással. Fél évvel e tanács után, szomorúan jutott tudomásomra, hogy az engem felkereső diák ugyan kilépett a csoportokból, s e szemléletet igyekezett terjeszteni a közösségben is, mégsem szűnt meg a csoport, és a képek továbbra is keringenek. Minderről a tanároknak tudomásuk sem volt, így nem tudtak közbeavatkozni sem, annak ellenére, hogy az iskolaidőben történő cselekmény iskolainak minősíthető, tehát az iskola a saját belső szabályai szerint eljárhatna. Igen rémisztő a tudat, hogy ez a cyber-megfélemlítési magatartás jelenleg is zajlik, mikor e sorok íródnak. Megoldásként az oktatás, a tudatosságra nevelés és a prevenció szolgálhat. Egy szakszerű megfélemlítés elleni program bevezetése Magyarországon is sürgető, erre szolgálhat példaként a KiVa program. Amennyiben fény derülne egy hasonló esetre egy KiVa programmal ellátott iskolában, úgy a KiVa-team azonnal célzott beavatkozást tudna alkalmazni, vélhetően az előkészítő tanulmányban felvázolt konfrontatív módszertant alkalmazva.³⁰

E két konkrét példa illusztrálja, hogy a média által tévesen közvetített fogalomhasználat nem csupán elméleti síkon jelenthet komoly problémát, hanem a gyakorlatban is. Előfordulhat, hogy egy diák amiatt nem kér segítséget, mert internetes zaklatásnak véli a jelenséget, vagy úgy gondolja, őt nem éri zaklatás, hiszen csak egy fényképet töltöttek fel róla a közösségi média felületre, és csupán néhány bántó komment érkezett ahhoz. Kérdésként merül fel, hogy ilyen esetben internetes zaklatás megvalósul-e, de ahhoz nem férhet kétség, hogy cyber-megfélemlítésként nevesíthető ez a magatartás. Hiszen ismét hangsúlyozni kell, hogy a cyber-megfélemlítés nem szinonim fogalom az internetes zaklatással. Habár a cyberbullying ernyőfogalma alá vonható az internetes zaklatás, de más módon is megvalósítható cyber-megfélemlítés, mint például a fent leírt iskolai sexting esetekben.

III. Javaslat egy koherens, komplex fogalomra

Habár számos jogterületet érint a cyber-megfélemlítés, nem csak jogi problémaként tekinthetünk a kérdéskörre, hiszen a pszichológia és a pedagógia kezelni kívánja a jelenséget a saját tudományos módszereivel.³¹ Kijelenthető, hogy a cyber-megfélemlítés egy tudományágakon átívelő komplex társadalmi jelenség, amely világszerte több millió gyermek,

²⁹ A bystander (szemlélődő) szerepkört azon személyek töltik be a megfélemlítés és cyber-megfélemlítés dinamikájában, akik látják és tudnak a magatartásról, mégsem tesznek semmit ellene. Ennek következtében, a megfélemlítő úgy érzi, hogy támogatják, de legalábbis elfogadják a cselekményét. Ezáltal az áldozat sem tud kihez fordulni, hiszen a kortárs szemlélődők nem kívánnak beleavatkozni a folyamatba. Okként jelentkezik, hogy azon bystander, aki kiáll az áldozat mellett, könnyen válhat a következő célponttá beavatkozása miatt.

³⁰ Jármí Éva - Péter-Szarka Szilvia - Fehérpataky Balázs: A KiVa program hazai adaptálásának lehetőségei. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2015, http://iskon.opkm.hu/admin/upload/KIVA_adaptacios_tanulmany.pdf (2017.12.18.) 12. o.

³¹ Colette Langos: Regulating Cyberbullying: A South Australian Perspective, *Flinders Law Journal*, Vol. 16. 2014. 73-109. o., 77-78. o.; Nagy-Körmendi-Pataky i. m.

diák életét nehezíti meg, s taszít fiatalokat az öngyilkosságba. A szakirodalmi áttekintés segítségével lehetséges egy koherens fogalom megalkotása, a következők szerint:

Egy elektronikus eszköz által megvalósuló, szándékos, egyszeri vagy ismétlődő magatartás, amely kárt vagy sérülést okoz az áldozatnak, s célja az erőegyensúly felborítása az elkövető és az áldozat között.

Ugyanakkor, ez csak kiindulópont lehet, mivel a jogalkotásban és joggyakorlatban végzett kutatási eredmények alapján ez a megfogalmazás hiányos, hiszen számos fontos elemet nem tartalmaz.

Elsőként, hiányzik a lényeges bomlasztás megjelenésének követelménye, amelyet az USA bírói jogalkalmazása szinte elengedhetetlen fogalmi elemként rögzített, annak ellenére, hogy az nem határozható meg teljes pontossággal, így megfontolandó a leggyakoribb elkövetési módokat exemplifikatív jelleggel felsorolni. Például, ha az online magatartás következtében legalább három iskolai tanóra elmarad, az lényeges bomlasztásnak minősül. További hiányossága az akadémia fogalomnak, hogy nem szentel kellő figyelmet az iskolai (on-campus) és iskolán kívüli (off-campus) elkövetés gyakorlati problémájának. Szükséges meghatározni, hogy mi minősül iskolai magatartásnak („iskolában” kifejezés értelmezése), s meddig terjed ez a fogalmi kör. Az USA bírói gyakorlatában erre a Hazelwood-teszt igyekszik választ adni.³² A magyar köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 4.§ 10. pontja ezt offline esetekben pontosan körülhatárolja.

További hiányzó fogalmi elem, a magatartás következménye, amely a jogalkotásban erőteljesen megjelenik. A cyber-megfélemlítés következményeként a diák fizikai integritásában vagy lelki egészségében sérelem vagy a tulajdonában kár valósul meg, illetve ezek bekövetkezése a körülmények alapján valószínűsíthető. Az USA jogszabályaiban ez az elem (különösen a fizikai integritás védelme) a leggyakrabban előforduló szempont, így ennek beemelése a definícióba indokoltnak tekinthető.

További bővítés szükséges, hiszen megvalósulási formaként jelenik meg a gyakorlatban azon cyberbullying cselekmény, amely ellenséges oktatási környezetet hoz létre, vagy megfosztja a diákot az iskola által nyújtott szolgáltatásoktól, hasznoktól és lehetőségektől. Mindenkor szem előtt kell tartani, hogy a (cyber-)megfélemlítés és annak hatásai alapvetően az iskolai környezetben realizálódnak. Ennél fogva, minden olyan magatartást, ami ellenséges vagy nem biztonságos oktatási környezetet eredményez, avagy a célzott diákot (áldozatot) megfosztja az iskola által nyújtott hasznoktól és szolgáltatásoktól, tilalmaznia kell egy komplex fogalomnak. Kiváltképp igaz mindez, ha a cyber-megfélemlítés az áldozatok oktatáshoz való jogát, ahhoz való hozzáférését csorbítja, vagy éppen szünteti meg (pl. nem mer iskolába menni, órát látogatni a diák). Az oktatáshoz való jog alapjog, ide értve azt, hogy annak gyakorlása csak biztonságot adó környezetben lehetséges.³³ A jogalkotás és a jogalkalmazás is kiemelten védi a cyber-megfélemlítés elleni törvényekben ezt az alapjogot.

Az iskolai környezetnek viszont nem csak a diákok, hanem az iskolai személyzet is szerves részét képezi. Egy kansasi példával érzékeltetve, mind a testi épség, tulajdon és biztonságos oktatási környezet megsértését egy iskolai alkalmazott ellen is el lehet követni, illetve iskolai alkalmazott is megvalósíthat ilyen jellegű magatartást, diák hátrányára.

A cyber-megfélemlítés kapcsán rendszerint felmerül a büntetőjogi megközelítés, amelyet több okból kerülendőnek ítélek. Egyrészt, a tengerentúli jogalkotásban elenyésző számban létezik ilyen jellegű szabályozás, s azok alkotmánykonformitása is

³² A Hazelwood-tesztről részletesebben lásd Pongó PhD értekezés i. m. 86-89. o.

³³ 2011. évi törvény a nemzeti köznevelésről 1.§-2.§.

megkérdőjelezhető.³⁴ Másrészt, a cyber-megfélemlítésben érintett gyerekek, diákok, sokszor a büntethetőségi kor alatt, vagy csupán éppen felette lévő életkort töltenek be. Nem helyeslem azon punitív szemléletet, amely a diákokat, egyes véleménynyilvánításuk miatt, a büntetőeljárás következményeinek teszi ki. Sok esetben, a gyerekek nincsenek olyan érettségi szinten, hogy belássák az online világban tett kijelentéseik súlyát, esetleges következményeit. Természetesen, előfordulhat olyan eset, ahol a nevelő szándékú jogkövetkezmény már nem elegendő, s a büntetőjog *ultima ratio* jellege nyújthat megoldást, de az ügyek többsége, szerencsére, nem ilyen típusú.

IV. Következtetések

Összefoglalóan, a szakirodalmi definíciót kibővítvén, az USA jogalkotási elemeire és a tengerentúli bírói gyakorlat által kimunkált tesztekre figyelemmel indokolt a komplex fogalmat kialakítani. Megjegyzendő, hogy mindezen tényezők fontosak, de nem kötelezőek, így további elemek beemelése, illetve egyesek elhagyása a jövőben szükséges lehet, tekintettel a társadalom és a jog változására. Ugyanakkor, minden esetben előzetes szakmai vizsgálatok, elemzések, konferenciák és tudományos egyeztetések útján bővíthető, módosítható a cyber-megfélemlítés definíciója.

Mindezek alapján, az alábbi fogalmat tartom alkalmazandónak a cyber-megfélemlítés definiálására:

Diák vagy iskolai alkalmazott által, vagy sérelmére, elektronikus eszköz által elkövetett, szándékos, egyszeri vagy ismétlődő magatartás, amelynek célja az erőegyensúly felborítása, s megvalósítja az alábbiak bármelyikét:

- a) testi-lelki egészség sérelme vagy tulajdonban való károkozás, illetve ezek bekövetkezése a körülmények alapján valószínűsíthető; vagy*
- b) ellenséges oktatási környezet létrehozása, vagy az iskola által nyújtott szolgáltatásoktól, hasznoktól és lehetőségektől való megfosztás.*

Az iskola hatáskörrel bír a diák véleménynyilvánításának korlátozására:

- a) az iskolában, iskolaidőben;*
- b) az iskola által felügyelt, támogatott, szervezett eseményeken, programokon;*
- c) az iskolán kívüli, elektronikus eszközzel való, véleménynyilvánítás esetén, ha az adott véleménynyilvánítás és az oktatási intézmény között, az elegendő kapcsolat fennáll, és a véleménynyilvánítás lényeges bomlasztást okoz az iskolai környezetben.*³⁵

Noha a cyber-megfélemlítésre Dan Olweus és a Patchin-Hinduja szerzőpáros által létrehozott definíció a legelterjedtebb az akadémiai világban, mind Európában, mind Ausztráliában jelentek meg tőlük eltérő meghatározások is. Langos, ausztrál kutató, hasonló fogalmi elemeket állapított meg, mint Patchin és Hinduja, valamint az Európai Unió tanulmánya is több olyan alkotóelemet határozott meg, mint az előbb említett kutatók. Következésképpen, a saját nézőpontommal kiegészítve alkottam meg a fentebbi fogalmat, elemezve az USA jogrendszerét, annak kiterjedt szakirodalmi, esetjogi és jogalkotási eredményeit. Mindezekből, klaszter-analízis segítségével kiemeltem a cyberbullying definíciók leggyakoribb és legfontosabb fogalmi elemeit, tekintettel arra, hogy azok egy magyar definíció elengedhetetlen alkotórészeiként funkcionálhatnak. Habár az USA-ban már sokkal komolyabban veszik a megfélemlítést és cyber-megfélemlítést, mint hazánkban, mégsem alkottak olyan fogalmat, amely az akadémiai, kodifikációs és jogalkalmazási elemek ilyen elegyből született volna.

³⁴ Pongó PhD értekezés i. m. 62-70. o.

³⁵ Pongó PhD értekezés i. m. 200-201. o.

Tekintettel arra, hogy a jelenség hazánkba is megérkezett, egy jövőbeni jogalkotói lépés során olyan definíciót szükséges elfogadnunk, amely hatékony a gyakorlatban, építve mind a tudomány, mind a külföldi jogalkotás tapasztalataira. Ehhez szükséges a helyes terminológia oktatása, és a tudatosságra nevelés. A cyber-megfélemlítés mint ernyőterminológia, annak internetes zaklatástól való elhatárolása az egyik legégetőbb probléma a hazai környezetben. Miként fentebb láthatóvá vált, a magyar diákság sok esetben nem kér segítséget, hiszen nincsenek tisztában magával a problémával, annak elnevezésével, és nem áll rendelkezésre olyan intézményesült, megfélemlítés elleni hálózat, program, ahová bizalommal fordulhatnak. Azon kevesek pedig, akik megpróbálják, könnyen az említett diákok sorsára juthatnak, vagyis nem kapnak segítséget, hiszen nem bűncselekmény áldozatai, vagy nem merik jelenteni, mivel úgy ők válnának a következő célponttá.

Megoldásként egy országos megfélemlítés elleni program kidolgozása és működtetése szolgálhat, amely a bemutatott komplex definíciót törvényi szintre emelve alkalmazza, s az oktatás, tudatosságra nevelés módszertanával elterjeszti. Pontosan meg kell határozni, hogy mely magatartások tartoznak a cyber-megfélemlítés ernyőfogalma alá, mi a különbség például az internetes zaklatás és sexting között, illetve kihez és milyen módon fordulhatnak mind az elkövetők, az áldozatok és a szemlélődők (bystander). Noha, mindez még utópisztikusnak tűnhet, számos erőfeszítés, kísérlet indult meg hazánkban,³⁶ így remélhetőleg az országos szintű, egységes megfélemlítés elleni program nem csupán egy távoli álom, hanem egy hamarosan bekövetkező tényleges megoldás.

Forrásjegyzék

Felhasznált irodalom

Raul R. Calvoz-Bradley W. Davis-Mark A. Gooden: Constitutional Implications of School Punishment for Cyber Bullying. *Cardozo Law Review*, 2014. 1-7. o.

Marilyn A. Campbell-Ales Završnik: Should Cyberbullying Be Criminalized?. In: *Cyberbullying Through the New Media: Findings from an International Network* (szerk. Smith, Peter K. & Steffgen, Georges). Psychology Press, Taylor and Francis Group, London - New York 2013. 65-82. o.

Michelle Enoch: CHALK TALK: Combating Cyberbullying: When Legislation Goes Too Far. *Journal of Law & Education*, Vol. 45. 2016. 435-439. o.

Michael R. Gordon: The Best Intentions: A Constitutional Analysis Of North Carolina's New Anti-Cyberbullying Statute. *North Carolina Journal of Law and Technology*, 2009. 48-71. o.

Joe Greenhill: From the Playground to Cyberspace: The Evolution of Cyberbullying. *Charleston Law Review*, Vol. 5. 2010-2011. 705-744. o.

Sameer Hinduja-Justin W. Patchin: *Bullying Beyond the Schoolyard - Preventing and Responding to Cyberbullying*, (2nd ed.). Corwin, Thousand Oaks California 2015.

Jármí Éva - Péter-Szarka Szilvia - Fehérpataky Balázs: A KiVa program hazai adaptálásának lehetőségei. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2015, http://iskon.opkm.hu/admin/upload/KIVA_adaptacios_tanulmany.pdf (2017.12.18.)

³⁶ Digitális Gyermekevédelmi Stratégia bevezetése, KiVa program, Enable program adaptációja.

Colette Langos: Regulating Cyberbullying: A South Australian Perspective, *Flinders Law Journal*, Vol. 16. 2014. 73-109. o.

Jacqueline D. Lipton: Cyberbullying and the First Amendment. *Florida Coastal Law Review*, Vol. 14. 2012-2013. 99-130. o.

Martha McCarthy: Cyberbullying Laws and First Amendment Rulings: Can They Be Reconciled?. *Mississippi Law Journal*, Vol. 83. 2014. 805-836. o.

Mikes Lili: Magyar Országos Cyberbullying Konferencia - MOCK 2015. *Közjogi Szemle*, 2016. 1. sz. 65-67. o.

Nagy Ildikó-Körmendi Attila-Pataky Nóra: A zaklatás és az osztálylégkör kapcsolata. *Magyar Pedagógia*, 112. évfolyam. 3. sz., 129-148. o.

Dan Olweus: Invited Expert Discussion Paper - Cyberbullying: An overrated phenomenon?. *European Journal of Developmental Psychology*, Vol. 9. 2012. 520-538. o.

Parti Katalin-Schmidt Andrea-Néray Bálint-Virág György: TABBY in Internet - Az online bántalmazás volumenének iskolai felmérése és mentorképzés Magyarországon (2011-2014), *Ügyészek Lapja*, 21. évfolyam. 3-4. sz. 47-58. o.

Parti Katalin: A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön. In *Medias Res*, 13. évfolyam. 1. sz. 2016. 114-146. o.

Haley E. Phillips: Online Bullying and the First Amendment: State Cyberbullying Statutes After *People v. Marquan M.*, *North Carolina Law Review Addendum*, Vol. 93. 2014-2015. 179-206. o.

Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs: Cyberbullying Among Young People. European Union, 2016.

Pongó Tamás: Anglo-Saxon Approaches To Students' Freedom Of Speech And Cyberbullying: Constitutional Foundations For A Comparative Analysis. In: Radu I Motica - European Legal Studies and Research (szerk. Viorel Paska-Lucian Bercea). S.C. Universul Juridic S.R.L., Timisoara 2015. 534-546. o.

Pongó Tamás: Is There a Reasonably Foreseeable Substantial Change in US Cyberbullying Jurisprudence or the Ambiguity Remains?. In: Cyberbullying (szerk. Orbán Endre). ArsBoni, Budapest 2016. 34-51. o.

Pongó Tamás: Anomalies in the US Cyberbullying Jurisprudence. *Masaryk University Journal of Law and Technology*, 10. évfolyam. 2. sz., 148-169. o.

Pongó Tamás: A cyber-megfélemlítés és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére. *PhD értekezés*, SZTE ÁJTK, Szeged, 2017.

Maria C. Vuolo: Education Connection: Working Together to Give Schools the tools to Prevent Cyberbullying. *Children's Legal Rights Journal*, Vol. 32. No. 3. 2012. 90-92. o.

Jogsabályok, törvényjavaslatok

111th Congress (H.R. 1966)(2009-2010) „Megan Meier Cyberbullying Prevention Act”

A/HRC/31/20, Office of the UN Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children, 'Annual report', 5 January 2016. 12. o. 61. pont

2011. évi törvény a nemzeti köznevelésről

Internetes források

Bolcsó Dániel: Az ön gyerekéből is könnyen válhat zaklató.
https://index.hu/tudomany/2017/04/24/cyberbullying_zaklatas_unicef/ (2018.03.27.)

Fekete Anna: Cyberbullying: arctalanul megtorolni az iskolai sérelmeket.
<https://pszichoforyou.hu/cyberbullying-arctalanul-megtorolni-az-iskolai-serelmeket/>
(2018.03.26.)

Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány: Megfélemlítés Elleni Program Cyber vs Kiber.
<http://www.megfélemlites.hu> (2018.03.27.)

Hercsel Adél: „Ötven lájkért fölteszek magamról egy félmeztelen képet”.
http://hvg.hu/plazs/20160126_Otven_lajkert_folteszek_magamrol_egy_fel (2018.03.26.)

Janecskó Kata: Bárcsak meghaltál volna :). <https://index.hu/belfold/2013/01/04/cyberbully/>
(2018.03.27.)

Markó Anita: „Nincs menedék” - kamaszok és a cyberbullying.
<http://magyarnarancs.hu/lelek/nincs-menedek-kamaszok-es-a-cyberbullying-83369>
(2018.03.26.)

Pintér Sarolta: Az iskolán belüli erőszak. <http://www.bulisbiztonsag.hu/az-iskolan-beluli-eroszak> (2017.10.24.)